

**Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված
Հայ Դատի հանձնախմբի գործունեության արձագանքը
Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթում**

Էլեն Շարոյան

DOI: <https://doi.org/10.58726/27382915-2023.1-272>

Հանգուցային բառեր. Հայոց ցեղասպանություն, Հայ դատի հանձնախումբ, Մփյուռք, «Ալիք» օրաթերթ, պահանջատիրություն

Նախաբան: Ժամանակակից Մփյուռքում գործում են մի շարք կազմակերպություններ, որոնք ծավալում են հայրենասիրական լայն գործունեություն: Նրանց իրականացրած ծրագրերը կրում են ինչպես հասարակական-քաղաքական, այնպես էլ բարեգործական և մարդասիրական բնույթ: Այդ կազմակերպություններից Հայ դատի հանձնախմբի երկարամյա և հետևողական գործունեությունը ուղղված է Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման և դատապարտման գործընթացին:

Սույն թեման արդիական է, քանի որ հատկապես վերջին տարիներին տեղի ունեցած իրադարձությունները ցույց տվեցին, որ հայկական լոբբիզմը և աշխարհում հայության ներկայացուցչությունը նոր մակարդակի բարձրացնելու կարիք է զգում: Այս հարցում կարևոր է ոչ միայն լոբբիստական կազմակերպությունների գործունեության լուսաբանումը, այլև հայկական Մփյուռքում դրա մատուցման որակի և հաճախականության ուսումնասիրությունը: Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչումն ու դատապարտումը պետք է հայության ամենօրյա խնդիրը լինի:

Ուսումնասիրության նպատակն է ուշադրություն հրավիրել Մփյուռքում գործող հայկական խոշոր լոբբիստական կազմակերպություններից մեկի՝ Հայ Դատի հանձնախմբի գործունեության վրա, ուսումնասիրել հանձնախմբի կատարած աշխատանքների լուսաբանման ինտենսիվությունը սփյուռքահայ, մասնավորապես Մերձավոր Արևելքում լույս տեսնող հայկական մամուլի էջերում:

Մերձավոր Արևելքի երկրներում լույս տեսնող պարբերականները թեն շատ են, բայց ոչ բոլորն են անդրադարձել Հայ Դատի գործունեությանը այս կամ այն երկրում:

Այս առումով կարևորվում է իրանահայ «Ալիք» օրաթերթը, որն ակտիվորեն լուսաբանում է Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման և դատապարտմանն ուղղված Հայ Դատի հանձնախմբի իրականացրած քայլերը:

Թեմայի նորույթը այն է, որ մինչ օրս հայ պատմագրության մեջ չեն ուսումնասիրվել Հայ Դատի հանձնախմբի գործունեության արձագանքները Մերձավոր Արևելքի հայաշատ երկրներում լույս տեսնող հայ պարբերական-

ներում: Աշխատանքը կատարելիս կիրառվել են պատմական, փաստագրական և պատմահամեմատական մեթոդները:

«Ալիք» օրաթերթը: «Ալիք» օրաթերթը լույս է տեսնում 1931 թվականից մինչ օրս Իրանի Բալանական Հանրապետության մայրաքաղաք Թեհրանում: Սկզբում այն քաղաքական-հասարակական և գրական-գեղարվեստական շաբաթաթերթ էր, իսկ մեր օրերում ազգային, հասարակական և քաղաքական օրաթերթ է: «Ալիք» օրաթերթը պաշտոնապես որևէ քաղաքական կուսակցության ձայնավողը չէ, հստակ ընդգծված քաղաքական ուղղվածություն չունի և դավանում է ազգային գաղափարախոսություն: Թերթի հրատարակումները հիմնականում վերաբերում են Հայաստանի Հանրապետությանը, Արցախին, Սփյուռքին, Իրանի հայ համայնքին և ՀՅԴ կառույցների գործունեությանը:

Հայ դատի հանձնախմբի գործունեությունը: Հայոց ցեղասպանության ոգեկոչման, ճանաչման և դատապարտման գործընթացը 1965 թվականի երևանյան իրադարձություններից հետո լայն թափ ստացավ հատկապես Հայաստանի Հանրապետության անկախության մասին 1990 թ. օգոստոսի 23-ի հռչակագրի ընդունումից հետո [1, 113]: 1998 թվականից Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության օրակարգում հաստատուն տեղ գրադեցրեց Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման հարցը [1, 77]:

Արցախյան ազգային-ազատագրական պայքարի վերելքը համընդհանուր ոգևորություն առաջացրեց աշխարհասփյուռ հայության շրջանում: Դրանից անմասն չմնաց նաև «Ալիք» օրաթերթը: 1988 թվականի փետրվարի 29-ի «Հայրենացնել Հայ դատի պահանջատիրությունը» ծավալուն հոդվածում թերթն անդրադառնում է հայ ժողովրդի պահանջատիրությանը, Հայ դատի պայքարին և հանձնախմբի գործունեությանը: Թերթի կարծիքով «Հայ ազգային-ազատագրական շարժումի նոր շրջանի պայքարը կարողացավ միջազգային կարծիքի ուշադրությունն իր վրա կենտրոնացնել: Կարողացավ իբրև մերօրյա խնդիր արժարժումի նյութ դառնալ և հուզել միջազգային մամուլը: Կարողացավ փշրել լռության այն պատը, որ դավադրաբար ստեղծվել էր Հայ Դատի շուրջ» [3, 2]:

Ըստ «Ալիքի» հայ ազատագրական շարժումն իր պայքարի նոր փուլը նվաճել է զինված պայքարի ու քարոզչական աշխատանքների շնորհիվ և տպավորություն թողել, որ Հայ դատի արդար լուծման պահանջը «ցեղասպանության խնդիր կամ ցեղասպանության ենթարկված ժողովրդի խնդիր» է, ուստի «ընդունակ չեղավ կամ չթույլատրեց այդքանից այն կողմ անցնելու»:

Թերթի համոզմամբ Հայոց ցեղասպանության արձարժմամբ և այն միջազգային դատապարտման արժանացնելու աշխատանքները չեն կարող ինքնանպատակ լինել: Այն «մաս է կազմում Հայ դատի պահանջատիրության և իբրև այդպիսին պետք է ընդունել տալ արտաքին աշխարհին: Եթե մեր պայքարի նորագույն զարթոնքի սկզբնական փուլում ճիշտ էր ցեղասպանության արձարժումն ու այն միջազգային ճանաչողության արժանացնելու մարտա-

վարությունը,- գրում է «Ալիքը»,- ապա «այժմ Հայկական ցեղասպանության խնդրի արձարծումը պետք է կատարել նոր բովանդակությամբ, այն կապելով հողային պահանջի հետ»: Թերթի կարծիքով հայությունն այլևս չի կարող բավարարվել և հանգիստ նայել միջազգային կազմակերպությունների երկակի վարքագծին: Նրանք մի կողմից «իբրև թե ճանաչում ու դատապարտում են Հայկական ցեղասպանությունը, մյուս կողմից մերժում են հայկական հողերի վրա հայ ժողովրդի վերադարձի և այդ հողերի ազատագրման ու ազգային ազատ ինքնորոշման իրավունքը» [3, 2]:

Թերթի դիտարկմամբ Հայ դատը մեծ պետությունների կողմից դիտվում է որպես Թուրքիայի հողային ամբողջականությունը խախտող երևույթ և որպես այդպիսին «Հայ դատի արձարծումը և արդար լուծումը չեն համընկնում նրանց շահերի հետ»: Այդ իսկ պատճառով մեծ պետությունները գործադրում են բոլոր միջոցները «հայ ազգային-ազատագրական պայքարի էությունը խեղաթյուրելու, ձախողության մատնելու, ծուռ հայելու մեջ ցույց տալու համար»: Թերթի կարծիքով՝ Թուրքիային հովանավորող ուժերն ամեն ջանք գործադրում են հայության պայքարի էությունն ու նպատակները ներկայացնելու որպես «վրեժխնդրություն և միջազգային անհաբեկչություն»: Այս իմաստով միջազգային հանրությունում թյուր տպավորություն է ստեղծվել հայերի «ազատագրական շարժումների և այդ ծիրի մեջ նաև հայկական զինյալների գործողությունների մասին»: Նման անբարենպաստ պայմաններում,- ընդգծում է «Ալիքը»,- «նպատակահարմար մարտավարություն էր Հայ Դատի հանձնախմբերի կողմից արձարծվող Հայկական ցեղասպանության միջազգային ճանաչման խնդիրը» [3, 2]:

Իր միտքը հիմնավորելու համար «Ալիքը» մեջբերում է Հայ դատի հանձնախմբերի 1987 թ. դեկտեմբերի խորհրդաժողովում ընդունած հայտարարությունը, որտեղ ասվում է. «Հայ դատի հետապնդման քաղաքական-քարոզչական աշխատանքների ընթացքում շեշտը պետք է դնել հայ ժողովրդի ազգային և մարդկային իրավունքների ամբողջական վերահաստատման պահանջի վրա» [23, 7]:

«Ալիքը» կարևորում է վերոհիշյալ խորհրդաժողովում առաջ քաշված այն պահանջը, որ անհրաժեշտ է հստակեցնել Հայ դատի հանձնախմբերի գործունեության առաջնահերթությունը: Մասնավորապես պետք է շեշտել, որ Հայ դատը ոչ միայն անցյալում գործված անարդարությունը ճանաչելու ու սրբագրելու հարց է, այլև «իրավագրկված ժողովրդի ազատության անժամանցելի դատն է»: Այնպես որ, եզրակացնում է «Ալիքը», «Հայ դատը մեր ժողովրդի այսօրն ու գալիքը հուզող քաղաքական հրատապ հարց է» [3, 2]:

Առաջնորդվելով այս մտայնությամբ՝ «Ալիքը» իր էջերում պարբերաբար անդրադառնում է Հայ դատի հանձնախմբի գործունեությանը՝ նպատակ հետապնդելով Հայ դատի պայքարը դարձնել համայն հայության մտահոգության խնդիրը: Թերթն առանձնապես կարևորում է Հայոց ցեղասպանության

100-րդ տարելիցի կապակցությամբ Հայ դատի հանձնախմբի գործունեության լուսաբանումը: Դրան նվիրված միջոցառումները համակարգելու նպատակով 2011 թվականի ապրիլի 23-ին ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի որոշմամբ ստեղծվեց հանձնաժողով: Այն պետք է կազմակերպեր, աջակցեր ու համակարգեր Հայաստանում, Արցախում և Սփյուռքում կազմակերպվող Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված կրթական, գիտական, մշակութային և ճանաչողական միջոցառումները [24]:

Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին ընդառաջ Հայ Դատի հանձնախումբը իրականացնում էր ակտիվ քարոզչական և բողոքի գործողություններ, կազմակերպում սեմինար-քննարկումներ, խորհրդաժողովներ:

Այս հարցերին մշտապես անդրադառնում է Թեհրանում լույս տեսնող «Ալիք» օրաթերթը: Թերթը գրում է 2014 թ. հունվարին Շվեյցարիայի դեսպանի հետ Ֆրանսիայում Հայ դատի հանձնախմբի գրասենյակի ղեկավար Հրաչ Վարժապետյանի հանդիպման մասին: Նա դեսպանի հետ քննարկել է Հայոց ցեղասպանության միջազգայնորեն ճանաչման դեմ ժխտողական գործունեություն ծավալող թուրք Դոդու Փերինչեք ընդդեմ Շվեյցարիայի հայցը բավարարելու վերաբերյալ դատարանի վճիռը վերանայելու հարցը [4, 3]:

Ալիքը ներկայացնում է 2013 թ. Թուրքիայում հիմնված «Կանաչների և սպագայի ձախ կուսակցության» (YSGP) համագումարում ընդունված որոշմամբ, որը 1915 թ. «հայ ժողովրդի նկատմամբ իրականացված ցեղասպանությունը համարում է եղելություն» և հայտարարում, որ բոլոր ջանքերը կգործադրի «ցեղասպանության 100-րդ տարելիցը հասարակության կողմից ճշգրտորեն ըմբռնել տալու ուղղությամբ» [2, 5]:

Թերթը տպագրում է իրանահայ հասարակական գործիչ Օննիկ Հայրապետյանի առաջարկությունները Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին ընդառաջ: Նա առաջ է քաջում այն միտքը, որ «Այսօր արդեն հրամայական պահանջ է գործնական միասնության և միաբանության՝ մեկ դատ, մեկ նպատակ, գործնականապես մեկ միասնական պայքար»: Նա առաջարկում է մինչև 2015 թ. սկզբին Հայաստանի նախագահի և կառավարության նախաձեռնությամբ ու Սփյուռքի նախարարության կազմակերպությամբ Երևանում հրավիրել վեհաժողով, որն օգտակար կլինի «հայ ժողովրդի դատին ու պահանջատիրությանը և Արցախի հանրապետության միջազգային ճանաչմանը» [5, 3]:

«Ալիքը» զետեղում է «Կալիֆորնիա կուրիեր» թերթի հրատարակիչ և խմբագիր Հարութ Սասունյանի խոսքը՝ ուղղված Կանադայի թուրքերին, որում նա կոչ է անում «դատապարտել և ոչ թե արդարացնել ցեղասպանության ժխտումը» [6, 2]:

«Ալիքը» տեղեկացնում է 2014 թ. հունվարի 18-ին Թուրքիայի մայրաքաղաք Անկարայում կայացած թուրք մտավորականների համաժողովի մասին, որի ավարտին «Անկարայի մտքի ազատության նախաձեռնության» խոսնակ

Սաիդ Չեթինօղլուն հրապարակել է մասնակիցների ստորագրությամբ հայտարարություն՝ «Առաջարկներ 1915-ի Ցեղասպանության ճանաչման, հատուցման և Թուրքիայի հասարակությանը այս ամօրից փրկելու վերաբերյալ» վերնագրով [7, 1]:

Թերթը նշում է, որ Հայ դատի ԱՄՆ-ի Արևելյան շրջանի հանձնախումբը մեծ աշխատանք է կատարել Հայոց ցեղասպանության ճանաչման վերաբերյալ Միացյալ Նահանգների Կոնգրեսում «Հայոց ցեղասպանության ճշմարտության և արդարության» բանաձևը շրջանառության մեջ դնելու ուղղությամբ: Հանձնախմբի գործադիր տնօրեն Էլեն Ասատրյանը հայտարարել է, որ բանաձևի հեղինակ կոնգրեսականները նախագահ Բարաք Օբամային կոչ են արել վերահաստատել, որ նախկինում ԱՄՆ-ը արդեն ճանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը [8, 1]:

ԱՄՆ Հայ Դատի հանձնախումբը ջանքեր է գործադրում, որ Կոնգրեսում ուսումնասիրվի Թուրքիայի մասնակցությունը 2014 թ. մարտի 21-ին Միրիայի հայաբնակ Քեսաբ ավանի վրա հարձակման գործում [9, 2]:

Այդօրինակ միջոցառումների մեկնարկը Սփյուռքում 2014 թ. տվեց Ավստրալիայի Հայ Դատի հանձնախումբը, որի գործունեությունը չվրիպեց Մերձավոր Արևելքի երկրներում հրատարակվող հայ մամուլի ուշադրությունից:

Թեհրանում լույս տեսնող «Ալիք» օրաթերթը 2014 թվականի նոյեմբերի 11-ի՝ «Ցեղասպանության 100-ամյակը մեր աշխատանքի վերջին հանգրվանը չէ, այլ մեկնակետը» վերնագրով հոդվածում անդրադառնում է հոկտեմբերի 13-26-ին Ավստրալիայի Հայ Դատի հանձնախմբի կազմակերպած միջոցառումների շարքին: Հոդվածում մանրամասն ներկայացվում են միջոցառումների ժամանակագրությունը և բովանդակությունը: «Ալիքը» տեղեկացնում է, որ հոկտեմբերի 13-ին մեկնարկել է Ավստրալիայի Հայ Դատի հանձնախմբի անդամների նախաձեռնած «պահանջատիրական շաբաթը», որի շրջանակներում նրանք հանդիպումներ ունեցան Նյու Մաութ Ուելս նահանգի խորհրդարանի անդամների և բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ: Հանձնախմբի անդամները խորհրդարանականներին ներկայացրին Հայոց ցեղասպանության իրավական հիմքերը, քննարկեցին Ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին առնչվող նախապատրաստական աշխատանքները [10, 3]:

«Ալիքի» տեղեկություններով հոկտեմբերի 20-ին «պահանջատիրական շաբաթի» աշխատանքների մեծ մասը տեղի ունեցավ Ավստրալիայի մայրաքաղաք Կանբերայում: Երկրորդ շաբաթվա միջոցառումներին ու քարոզչական աշխատանքներին ներկա էր նաև «գործնական առաքելությամբ» Ավստրալիա այցելած Հայ Դատի քաղաքական հարցերի գրասենյակի պատասխանատու Կիրո Մանոյանը: Հոկտեմբերի 21-ին տեղի ունեցավ միջազգային հարցերի իրավաբան Ջեֆրի Ռոբերտսոնի «An Inconvenient Genocide» գրքի շնորհանդեսը: Նա իր խոսքում նշեց, որ «1915 թ. տեղի ունեցած ոճրագործու-

թյունները ցեղասպանություն էր և պետք է ամբողջ աշխարհը ընդունի այդ մեկը: Իրրև ավստրալացի ամոթ եմ զգում, երբ տեսնում եմ, թե իմ երկրի արտաքին գործերի նախարարը հերքում է Հայոց ցեղասպանության իրողությունը»: Ջ. Ռոբերտսոնը կոչով դիմեց ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբամային և Ավստրալիայի վարչապետ Թոնի Ապոդին, որպեսզի «սկսեն հարգել իրենց տված խոստումները և պետականորեն ընդունեն ու ճանաչեն 1915 թվականին հայ ժողովրդի հանդեպ կազմակերպված ցեղասպանությունը թուրք բարբարոսների ձեռքով»: Ջ. Ռոբերտսոնը, միաժամանակ խոսքն ուղղելով Ավստրալիայի խորհրդարանի անդամներին, նրանցից պահանջեց 2015 թ. ապրիլի 24-ին այցելել Երևան՝ նախքան Գալիպոլի (Թուրքիա) իրենց այցելությունը [10, 3]:

«Ալիքն» այնուհետև գրում է, որ նույն օրը Ավստրալիայի խորհրդարանի Հայ բարեկամության խմբի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցավ ընդունելություն՝ խորհրդարանի դահլիճում, որին ներկա էին երկու տասնյակից ավելի պատգամավորներ և կառավարական բարձրաստիճան պաշտոնյաներ: Այս երկու միջոցառումներին Հայ դատի հանձնախմբի անդամներից բացի ներկա էին նաև հայ համայնքի Առաքելական, Ավետարանական և Գաթողիկե եկեղեցիների առաջնորդները: Հոկտեմբերի 22-ին Հայ Դատի հանձնախումբը Կիրո Մանոյանի հետ միասին հանդիպումներ ունեցավ Ավստրալիայի դաշնային կառավարության անդամների և բազմաթիվ խորհրդարանականների հետ [10, 3]:

Ըստ թերթի՝ «պահանջատիրական շաբաթվա եզրափակիչ հանդիսությունը տեղի ունեցավ հոկտեմբերի 26-ին, «Miramar Gardens» սրահում՝ ավելի քան 250 հայորդիների, խորհրդարանի անդամների և պետական բազմաթիվ գրասենյակների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Հանդիսության ընթացքում ելույթ ունեցավ Նյու Սաութ Ուելս նահանգի խորհրդարանում Հայոց ցեղասպանության բանաձևի հեղինակ Ֆրեդ Նայլը: Նա բարձր գնահատեց Ավստրալիայի Հայ Դատի հանձնախմբի աշխատանքները և խոստացավ իր ուժերի ներածին չափով օժանդակել Հայոց ցեղասպանության պահանջատիրական աշխատանքներին: Իր ելույթում խորհրդարանի անդամ Ջոնաթան Օտելը պատրաստակամություն հայտնեց «օժանդակել Հայ Դատի հանձնախմբին՝ իրականացնելու նախատեսված բոլոր ծրագրերը» [10, 3]:

Ներկայացնելով այս միջոցառումների մանրամասնությունները՝ «Ալիքը» սույն համարում «Պատմության հետքերով» խորագրում պատմում է 1973 թ. Գուրգեն Յանիկյանի կողմից Միացյալ Նահանգներում թուրք հյուպատոսի սպանության, 1975 թվականի հոկտեմբերի 22-ին երեք հայ զինյալների կողմից Վիեննայում Թուրքիայի դեսպան Հուսեյն Դենիս Թունելչիլի և երկու օր անց Փարիզում Թուրքիայի դեսպան Իսմայիլ Էրեզի դեմ «ահաբեկչական հանդուգն գործողություն» իրականացնելու մասին, որը «ցնցեց քաղաքական աշխարհը»: Թերթը նշում է, որ «Հայոց ցեղասպանության Արդարության մար-

տիկներ» ընդհատակյա կազմակերպության իրականացրած ահաբեկումով թափ առած Հայ դատի «ուժական պայքարի շղթայագերծումը իր անմիջական պտուղները տվեց»: Մինչև 1980-ական թվականների առաջին կեսը «Արդարության մարտիկները» շարունակեցին իրենց գործունեությունը՝ «առաջացնելով միջազգային հանրության մոտ կարծիք Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման ի նպաստ քաղաքական անհրաժեշտ ճնշումը» [10, 4]:

Տարիներ առաջ հայ վրիժառուների իրականացրած ահաբեկչությանը թերթի անդրադարձը անշուշտ պատահական չէ: Լուսաբանելով Ավստրալիայի Հայ դատի հանձնախմբի կազմակերպած խորհրդաժողովը և այն ներկայացնելով «պահանջատիրական շաբաթ»՝ «Ալիքը» հստակ նպատակ է հետապնդում: Թերթը դրանով իր ընթերցողներին մեկ անգամ ևս հիշեցնում է, որ Հայ դատի պահանջատիրությանը հասնելու ուղիներից մեկը շարունակում է մնալ ահաբեկչությունը, եթե միջազգային հանրությունը համառորեն չի ցանկանում արդար լուծում տալ հայության պահանջին: Թերթի կարծիքով այդ ահաբեկչությունները թեև աննախընթաց չէին, բայց միջազգային կազմակերպությունները դրանից հետո սկսեցին ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը և քաղաքական լուծում որոնել Հայկական հարցի համար: Մյուս կողմից թուրքական հասարակությունում սկսեցին ավելի բարձրաձայն հնչել «Հայասպանության ճանաչումն ու դատապարտումը կատարելու կոչեր»: Թերթը դրավկայություններից մեկը համարում է Թուրքիայի «Վանաչների կուսակցության» կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը [11, 1]:

«Ալիքը» անդրադառնում է 2014 թ. նոյեմբերի 14-ին Թեհրանի հայոց թեմի հանձնախմբի նախաձեռնությամբ «Արարատ» մարզավանի «Վաչիկ Ղարաբեկյան» սրահում կազմակերպված «Հայոց ցեղասպանության լուսաբանումը համաշխարհային մամուլի առաջին էջերին» ցուցահանդեսին և Հայոց ցեղասպանության թանգարան ինստիտուտի տնօրեն Հ. Դեմոյանի գրքի շնորհանդեսին [12, 1,10]:

Թերթը «Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա պահանջատիրություն» նոր խորագիրը պարբերաբար անդրադառնում է այդ ուղղությամբ տարբեր երկրներում տեղի ունեցած բազմաբնույթ միջոցառումներին:

«Ալիք» օրաթերթը 2014 թվականի նոյեմբերի 22-ի համարում անդրադառնում է Թեհրանի Հայ Դատի հանձնախմբի կազմակերպած «Հայ Դատն այսօր» 11-րդ խորհրդաժողովին, որը «Ժամանակի պահանջի թելադրանքով ամեն տարի տարբեր թեմաներ է ամփոփում»: 11-րդ խորհրդաժողովը կայացավ «Միացյալ Հայաստան. Հնարավորություններ-հեռանկարներ» խորագրով, որը Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի շեմին հստակ նպատակ էր հետապնդում: Խորհրդաժողովի բացման խոսքում Թեհրանի Հայ Դատի հանձնախմբի գրասենյակի աշխատակից Արամ Շահնազարյանը նշեց, որ 100-րդ տարելիցին ընդառաջ «մենք ունենք նոր անելիքներ, նոր հորիզոն-

ներ, որոնք պետք է նվաճենք: Իսկ, երբ անցում ենք կատարում ճանաչումից պահանջատիրություն, ուրեմն այդ պահանջատիրությունը պետք է հստակ սահմանվի» [13, 1, 10]:

«Ալիքի» հաղորդամամբ՝ նոյեմբերի 20-21-ը Հայ ակումբի սրահում կազմակերպված խորհրդածոդովին 11 զեկուցողներ՝ Հայաստանից, Լիբանանից, Սիրիայից, Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի պատասխանատուն անդրադարձան Հայ Դատի իրականացման ճանապարհին առկա մարտահրավերներին, դրանց հաղթահարման ելքերին ու հնարավորություններին, որոնք գոյություն ունեն աշխարհաքաղաքական ներկայիս բարդ իրավիճակում: Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Մեպուհ արքեպիսկոպոս Սարգսյանն իր խոսքում կարևորեց իրավական և քաղաքական դաշտում նման քննարկումների անհրաժեշտությունը: Եվրոպայի Հայ Դատի գրասենյակի պատասխանատու Գասպար Կարապետյանը նշեց հանձնախմբերի առջև ծառայած դժվարությունները և անելիքները [13, 1, 10]:

«Ալիքը» անդրադառնում է 2014 թ. նոյեմբերի 29-30-ը Հունաստանի մայրաքաղաք Աթենքում Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի նախաձեռնությամբ և Հունաստանի Հայ Դատի հանձնախմբի կազմակերպմամբ գումարված երկօրյա խորհրդածոդովին, որը հրավիրվել էր մեկ ազգ, մեկ պայքար գաղափարական առաջադրանքով գործելու և Եվրոպայի տարածքում Հայ դատի պահանջատիրության աշխատանքները համակարգելու նպատակով: Խորհրդածոդովին մասնակցում էին Հայ դատի Հունաստանի, Բուլղարիայի, Կիպրոսի, Ռումինիայի, Եվեդիայի, Գերմանիայի, Ավստրիայի, Բելգիայի, Հոլանդիայի, Ֆրանսիայի և Իսպանիայի ներկայացուցիչները: Խորհրդածոդովին Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի նախագահ Գասպար Կարապետյանի, Հունաստանի թեմակալ առաջնորդ Ս. Խորեն արքեպիսկոպոս Տողրամաճյանի, Հունաստանում ՀՀ դեսպան Գագիկ Ղալաշյանի և մյուսների ելույթներում շեշտվեց Հայաստան-Արցախ-Ջավախք-Սփյուռք հարցերը «ուժականությամբ առաջ մղելու եւ արդյունավետ ու համակարգված արդյունքներ ապահովելու հրամայականը» [14, 1,10]:

«Ալիքը» պատմում է Բոլիվիայում Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացի, Ուրուգվայի փոխնախագահ Դանիլո Կարասկոյի հետ Հայ դատի հանձնախմբի ներկայացուցչի հանդիպման, Հայոց ցեղասպանությանը ամերիկյան հեղինակավոր «Նյու Յորք Թայմզ» թերթի անդրադարձի, Մոնտեվիդեոյում Հայոց ցեղասպանության թանգարան բացելու, Հայ դատի Լիբանանի հանձնախմբի պատվիրակության՝ Բոլիվիայի պատվո հյուպատոսի հետ հանդիպման մասին, տպագրում է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի և Մեծի տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Արամ Ա-ի՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի առթիվ կոնդակները [15, 3,7]:

«Ալիք» օրաթերթի 2015 թվականի հունվարի 3-ի համարում զետեղում է իրանահայ գործիչ Օննիկ (Հակոբ) Հայրապետյանի՝ «Հայոց Ցեղասպանու-

թյան ճանաչման ուղղությամբ մղվող պայքարը հետաձգում է մեր հողային պահանջը» հողվածը: Անդրադարձ կատարելով Հայ Դատի պայքարի անցած ճանապարհին՝ Օ. Հայրապետյանը ընդգծում է «Հայ ժողովրդի մեկդարյա երազանքը՝ անկախ և միացյալ Հայաստանի կերտման տեսլականը այսօր թևակոխում է աննահանջ եւ անզիջում պայքարի մի նոր ու կարևոր փուլ»: Ըստ Հայրապետյանի՝ «արդեն ժամանակն է, որ ամենայն լրջությամբ հողային պահանջի, տնտեսական ու մշակութային վնասից հատուցման ռազմավարություն կիրառվի և հետևողականորեն ու աննահանջ կերպով գործադրվի»: Նրա կարծիքով՝ նման պահանջներ առաջ քաշելու համար այսօրվա դրությամբ նպաստավոր պայմաններ գոյություն ունեն: Այդ պայմաններն են Հայաստանի Հանրապետության անկախ պետություն լինելը, ՄԱԿ-ում և Բազմաթիվ այլ երկրներում դիվանագիտական պատվիրակությունները, Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ հրատարակված Բազմաժողովարարի վային փաստաթղթերը, հեռագրերը, տեղեկագրերը, գրքերն ու հրատարակությունները: Երեք տասնյակից ավել երկրների, խորհրդարանների և քաղաքական կառույցների կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչման առնչությամբ բանաձևերի վավերացումները, պաշտոնական հայտարարությունները: Այս պայմանների առկայության պարագայում «հայոց պահանջատիրությունը, անկասկած, միանգամայն տրամաբանական, իրավական ու արդար է», եթե կա հստակ ռազմավարություն, միասնական, նախաձեռնային ու թիրախային պայքար: Դրան հասնելու համար շատ կարևոր է «Հայ Դատի հանձնախմբի, նրան կից գործող գրասենյակների աշխատանքը և համայն հայության միասնական ջանքերը» [15, 6]:

«Ալիք» օրաթերթը տպագրում է Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին նվիրված միջոցառումները համակարգող պետական հանձնաժողովի համահայկական հոչակագիրը, ընդգծում է դրա կարևորությունը Հայ դատի հանձնախմբի գործունեության համար [19, 3]:

Թերթը հավաստի լրատվությամբ տեղեկացնում է, որ Թուրքիան պատրաստվում է հակադրվել Հայ դատի հանձնախմբի գործունեությանը՝ 100-ամյակի ձեռնարկումների դեմ ակտիվ պայքար ծավալելով: «Ալիքը» նշում է, որ Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը դա համարել է «Թուրքիայի արտաքին քաղաքականության առաջնահերթություններից մեկը» [16, 2]: Նա 102 երկրների ղեկավարների 2015 թ. ապրիլի 24-ին հրավիրել է Թուրքիա՝ ներկա գտնվելու Գալիպոլիի դեպքերի 100-րդ տարելիցին [17, 2]:

«Ալիքը» Էրդողանի քայլը դատապարտող հողված է արտատպում անգլիական «The Independent» պարբերականից, որը Գալիպոլիի ճակատամարտի 100-ամյակը նշելը որակում է «Հայկական հողքոստը թաքցնելու ամոթալի փորձ» [18, 3]:

Թերթը գետեղում է Հունաստանի Հայ Դատի հանձնախմբի ատենապետ Հակոբ Հովակիմյանի հետ հարցազրույցը, որի ընթացքում նա ներկայացրել է

2015 թ. ապրիլին հանձնախմբի կողմից կազմակերպվելիք միջոցառումների ժամանակացույցը [20, 3]:

Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին ընդառաջ «Ալիք» օրաթերթը հրապարակում է կարևոր տեղեկություն կապված Հայ Դատի հանձնախմբի հերթական հաջողության հետ: Ապրիլի 22-ի համարում «Ալիք»-ը տեղեկացնում է, որ Եվրոպայի Հայ Դատի հանձնախմբի ակտիվ աջակցությամբ Ավստրիայի խորհրդարանը ապրիլի 21-ին ընդունել է Հայոց ցեղասպանությունը դատապարտող բանաձև, որը Թուրքիային կոչ է անում առերեսվել իր անցյալի սև էջերի հետ: Հայ Դատի հանձնախումբը իր տարածած հաղորդագրության մեջ ողջունում էր խորհրդարանի որոշումը [21, 1]:

«Ալիք» օրաթերթի ապրիլի 27-ի համարի «Ո՞ւմ են պատկանում դափնիները» հոդվածում շեշտվում է այն հանգամանքը, որ այսօր որպես արդյունք շատերը սեփական նախաձեռնությամբ, հաճախ նաև ինքնաբուխ ներգրավված են Հայ դատի պահանջատիրության, Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործընթացին: Եթե այսօր մենք կարող ենք արժևորել գրանցած արդյունքները, ապա ճիշտ է գնահատել դրանք որպես համահայկական հավաքական պայքարի ու աշխատանքի արդյունք: Անշուշտ, պետք է արժանին մատուցել Հայաստանի Հանրապետության պետական կառույցներին՝ քաղաքական, դիվանագիտական և այլ ոլորտներում կատարած աշխատանքի համար: Թերթը կարևորում է այն իրողությունը, որ Հայոց ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման հարցում կարևոր ներդրում ունեն թե՛ հայկական լոբբիստական կազմակերպությունները, թե՛ սփյուռքահայությունը, թե՛ ՀՀ արտաքին հարաբերությունները կարգավորող գերատեսչությունները, թե՛ ՀՀ Սփյուռքի նախարարությունը: «Ալիքը» շեշտում է, որ Հայոց ցեղասպանությունը մեր ժողովրդի ընդհանուր ցավն է և դրա ճանաչման, դատապարտման և փոխհատուցման խնդիրը հոգու պարտք է անցյալի, ներկայի ու ապագայի առջև: Հաշվի առնելով բոլոր այս հանգամանքները՝ ոչ ոք անհատապես չպետք է ակնկալի ո՛չ գնահատում, ո՛չ պարզև, ո՛չ էլ ծափողոյուններ: Թերթի համոզմամբ, «եթե հիմա փորձ արվի առանձնացնել ու կարևորել սրա կամ նրա դերակատարության չափը, անմիջական հետևանքները լինելու են միասնական բռունցքի բաժանումը առանձին մասերի, հավաքական ուժի կոտորակումը, իսկ սրան էլ անխուսափելիորեն կհետևեն ներազգային տարակարծությունները: Կվտանզվի հիմնականը՝ հավաքական տեսլականների մարմնավորմանը տանող գործընթացը» [22, 3]:

Եզրակացություն: «Ալիք» օրաթերթին ազգային գաղափարախոսության դիրքերից լուսաբանում է Հայ դատի հանձնախմբի գործունեությունը՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցը նշանավորելու կապակցությամբ: Թերթը հայոց պահանջատիրությունը չի դիտարկում որպես հանձնախմբի մենաշնորհ, այլ համարում է համայն հայության ամենօրյա գործունեության խնդիրը:

Գրականություն

1. Մինասյան Է., Հայաստանի երրորդ հանրապետություն, Երևան, 2013, էջ 77, 113:
2. «Ալիք», 1988, 7 հունվարի, թիվ 3, էջ 5:
3. «Ալիք», 1988, 29 փետրվարի, թիվ 48, էջ 2:
4. «Ալիք», 2014, 5 հունվարի, թիվ 2, էջ 3:
5. «Ալիք», 2014, 8 հունվարի, թիվ 4, էջ 3:
6. «Ալիք», 2014, 12 հունվարի, թիվ 7, էջ 2:
7. «Ալիք», 2014, 27 հունվարի, թիվ 19, էջ 1:
8. «Ալիք», 2014, 5 փետրվարի, թիվ 27, էջ 1:
9. «Ալիք», 2014, 7 ապրիլի, թիվ 64, էջ 2:
10. «Ալիք», 2014, 11 նոյեմբերի, թիվ 233, էջ 3, 4:
11. «Ալիք», 2014, 12 նոյեմբերի, թիվ 234, էջ 1:
12. «Ալիք», 2014, 15 նոյեմբերի, թիվ 236, էջ 1, 10:
13. «Ալիք», 2014, 22 նոյեմբերի, թիվ 236, էջ 1, 10:
14. «Ալիք», 2014, 2 դեկտեմբերի, թիվ 251, էջ 1, 10:
15. «Ալիք», 2015, 3 հունվարի, թիվ 1, էջ 3, 6, 7:
16. «Ալիք», 2015, 12 հունվարի, թիվ 8, էջ 2:
17. «Ալիք», 2015, 24 հունվարի, թիվ 18, էջ 2:
18. «Ալիք», 2015, 27 հունվարի, թիվ 21, էջ 3:
19. «Ալիք», 2015, 1 փետրվարի, թիվ 25, էջ 3:
20. «Ալիք», 2015, 11 ապրիլի, թիվ 69, էջ 3:
21. «Ալիք», 2015, 22 ապրիլի, թիվ 79, էջ 1:
22. «Ալիք», 2015, 27 ապրիլի, թիվ 83, էջ 3:
23. «Դրոշակ», 1987, 9 դեկտեմբերի, էջ 7:
24. «Հայաստանի Հանրապետություն», 2011, 24 ապրիլի, թիվ 74:

**Отголоски деятельности Армянского национального комитета,
посвященной 100-летию Геноцида армян,
в ежедневной тегеранской газете «Алик»**

Элен Шароян

Резюме

***Ключевые слова:** Геноцид армян, Армянский национальный комитет, диаспора, газета «Алик», спрос*

Международное признание Геноцида армян всегда было в центре внимания армян Диаспоры, ярким доказательством чего является деятельность Армянского национального комитета. В данном контексте, Диаспора избрала верную стратегию в вопросе международного признания Геноцида армян. Принятие резолюций по Геноциду армян отдельными государствами и международными организациями является необходимым условием для убедительной и несомненной победы в Международном Суде, который не сможет проигнорировать юридические акты, официальное принятие ее членами. Также необходимо понимать, что международное признание факта Геноцида армян исходит из национальных интересов Республики Армения, следовательно, каждая принятая резолюция является уже не только моральным, но и политическим актом. В преддверии 100-летия Геноцида армян, деятельность Армянских национальных комитетов привлекла внимание армянской прессы Диаспоры: армянская пресса стран Ближнего Востока, в том числе издаваемая в столице Исламской Республики Иран, ежедневная газета «Алик». Газета регулярно подробно обсуждает требования армян всего мира, которые считает справедливыми. С этой целью многочисленные и разнообразные публикации газеты имеют национально-идеологическую направленность и ориентированы на легитимность армянских требований.

Ежедневная газета «Алик» не ограничивается предоставлением информации о той или иной деятельности комитета, и часто выражает свое мнение и отношение к инициативам комитета. «Алик» освещает деятельность комитета обширными и разноплановыми публикациями, что очень важно с точки зрения единения и консолидации всех армян. Газета подчеркивает всеармянскую структуру Армянского национального комитета и важность его деятельности в судьбе армянского народа в деле триединства Армения-Арцах-Диаспора, обсуждения, признания и утверждения Геноцида армян.

**Echoes of the Activities of the Armenian National Committee
Dedicated to the 100th Anniversary of the Armenian Genocide in Tehran’s
Daily Newspaper “Alik”**

Elen Sharoyan

Summary

Key words: *Armenian Genocide, Armenian National Committee, Diaspora, Alik newspaper, demand*

The international recognition of the Armenian Genocide has always been at the center of the attention among the Armenians of the Diaspora, a vivid proof of which is the activity of the Armenian National Committee. On the eve of the 100th anniversary of the Armenian Genocide, the activities of the Armenian National Committees attracted the attention of the Armenian press of the Diaspora: e.g. the Armenian press of the countries of the Middle East, including the daily newspaper “Alik” published in the capital of the Islamic Republic of Iran. The daily regularly discusses the demands of Armenians around the world: numerous and diverse publications of the newspaper have a national-ideological orientation and are aimed at the legitimacy of the Armenian demands.

The newspaper “Alik” is not limited to providing information about specific activities of the committee, so it often expresses its opinion and attitude towards the committee initiatives. “Alik” covers the activities of the committee with extensive and diverse publications, which is very important in terms of the unity and consolidation of all Armenians. The newspaper emphasizes the pan-Armenian structure of the Armenian National Committee and the importance of its activities in the fate of the Armenian people within the Armenia-Artsakh-Diaspora trinity, as well as in the discussion, recognition and approval of the Armenian Genocide.

**Ներկայացվել է 12.04.2023 թ.
Գրախոսվել է 05.05.2023 թ.
Ընդունվել է տպագրության 25.05.2023 թ.**